

Om fackföreningar och andra sociala rörelser

Om fackföreningarna och andra sociala rörelser.

1. Arbetarklassens befrielse kan bara vara dess eget verk

Det är grunden för vår politiska verksamhet. Det är målet som vägleder de metoder vi förespråkar och de krav vi för fram.

2. Det enda vi har är vår gemensamma styrka

När vi talar om arbetarklassen menar vi de allra flesta som är tvungna att sälja sin arbetskraft för sin överlevnad, det vill säga det stora flertalet människor. Arbetarklassens styrka kommer av dess storlek och ställning i samhällets alla delar, i produktion av varor och tjänster, distribution, administration och välfärdens alla sektorer. Dessa människor har i grunden gemensamma intressen av ett samhälle fritt från utsugning, förtryck, diskriminering och miljöförstöring. Ett samhälle där alla är lika mycket värda och har lika mycket makt, ett samhälle byggt på samverkan och inte konkurrens.

Framför allt har vi ett behov av att hålla samman för att försvara dessa gemensamma intressen. Vi får bara det vi är beredda och förmögna att slåss för. Det gäller på samhälls nivå och i vardagen, på arbetsplatser och i alla andra sammanhang där våra intressen stöter mot kapitalets. Det är i sista hand bara genom vår förmåga att agera gemensamt som vi kan stå emot och besegra de kapitalintressen som har den avgörande makten. Vädjanden, lobbyism eller aldrig så väl underbyggda argument biter inte på dessa.

Inga viktiga förbättringar för de stora folkgrupperna – arbetarklassen i vid bemärkelse – har kommit av sig själva, som gåvor uppifrån. Reglerad arbetstid, organisationsrätt, yttrandefrihet, rösträtt, anständiga bostäder, semester, pensioner, aborträtt, miljölagstiftning och så vidare är i sista hand resultatet av att människor organiserat sig och kämpat för sina intressen. Ibland, som när det gäller organisations- och rösträtten, direkt genom strejker och massdemonstrationer och hot om revolution, ibland indirekt, som när välfärdsstaterna byggdes upp genom parlamentariska beslut men med en välorganiserad arbetarklass och med årtionde av öppna klasstrider ännu mullrande i bakgrunden. Eller i en blandning, som när 70-talets reformer på arbetsmarknaden kom till efter att de ”vilda strejkerna” åter gjort hotet underifrån närvarande.

3. Styrkan ligger i organisering

Arbetarklassen kan inte bygga upp några bestående ekonomiska bastioner inom ramen för det kapitalistiska samhället. Också det viktigaste vi erövrar i klasskampen – en lön att leva på, sociala rättigheter, demokratiska rättigheter – kan tas ifrån oss så länge kapitalet har makten. Vi ser det framför våra ögon idag när den offentliga sektorn steg för steg håller på att flyttas över till den vinstdrivna delen av ekonomin och demokratin urholkas i takt med att marknaden ersätter politiken. Vad vi däremot kan vinna och behålla är våra organisationer och erfarenheter. Organisering kring de egna intressena är det viktigaste resultatet av klasskampen, det är vad vi kan bygga av bestående natur inuti och i olika grad i motsättning till det kapitalistiska samhället. Därför innehåller varje strid ett värde i sig så länge vi drar slutsatser av den som leder till att våra erfarenheter växer och vår organisering stärks.

4. Oberoende självorganisering

Arbetarklassen behöver organisera sig oberoende av borgarklassen, dess stat och partier. Genom självorganisering och egen aktivitet, inte passivt stöd till ledare eller överhet stärker vi vår möjlighet att agera och ta plats i samhället.

Oavsett om det gäller omedelbara materiella krav, miljöfrågor, välfärdskrav eller medborgerliga rättigheter är de grundläggande principerna för organisering desamma: enhet på grundval av gemensamma intressen, lita till kraften hos dem som är med i rörelsen, verklig demokrati med ledningar som är tydligt ansvariga inför de aktiva.

Det är bara genom organiseringen vi kan bevara de erfarenheter vi gör i olika strider och länka dem vidare till de nya strider som alltid uppstår. Den organisering som kommer ur försvaret av våra gemensamma intressen i konkreta frågor idag är också en förberedelse och en skola för ett nytt samhällsbygge grundat på samma principer som vår självorganisering.

5. Enhet i handling – folkrörelselinjen

Självorganisering uppstår genom att människor enas i handling för gemensamma intressen. När vi uppträder gemensamt, bortom det som skiljer oss åt, kan vi vinna viktiga materiella segrar men framför allt vinner vi erfarenheter och det gemensamma självförtroende som är en förutsättning för vidare strider – inklusive den om samhällsmakten.

En folkrörelses styrka kommer underifrån och det är genom att lita till denna styrka det går att vinna vinna och förändra ramarna för vad som är möjligt. En framgångsrik organisering och kamp handlar varken om att föreslå krav eller metoder som förefaller mest ”radikala” eller ”realistiska” utan vad som är möjligt att skapa största möjliga enhet och aktivitet kring. Den som utgår från sin egen önskan att föra fram ”avancerade” eller ”radikala” krav eller som kräver uppslutning kring ideologiska plattformar vänder sig i praktiken till sina likasinnade och kommer att bidra till att splittra varje verklig enhet och rörelse. Och den som alltid vill vara ”realistisk” i meningen att aldrig gå utanför de ramar som överheten satt kommer också att försvaga rörelsen genom att på förhand sätta sig mot de åtgärder och krav som är nödvändiga. Varför ta de risker som varje kamp innebär om vi ändå inte har något att vinna?

Att tillämpa en folkrörelselinje är tvärtemot att utgå från att strider går att vinna om vi håller ihop och formulerar krav och använder metoder som det går att skapa en bred enighet kring. Att tillämpa en folkrörelselinje är därför att stärka arbetarklassen, i varje vardagsfråga så väl som på lång sikt.

6. Demokrati i rörelse

En förutsättning för att en strid ska vara framgångsrik, bidra till ökat självförtroende och positiva lärdomar är att den leds av dem som är berörda. Verklig demokrati kräver en genomskinlig organisation där alla har lika mycket att säga till om och där det är klart för alla hur beslut fattas och hur ansvarsuppdrag tillsätts och byts ut.

7. Enhet och debatt

Att förespråka enhet är inte detsamma som att alla alltid måste hålla med varandra. Nya frågor uppstår i alla rörelser och de kan bara lösas genom öppen debatt och demokratiska beslut.

8. Bekämpa byråkratisering

En av arbetarrörelsens viktigaste erfarenheter är faran av att de egna organisationerna påverkas av samhället runt omkring och de intressen som styr där. Små skikt som lever av rörelsen, framför allt i toppen, har anpassat sig till motståndarnas livsstil och tankar och tagit ifrån medlemmarna makten över organisationerna för att försvara sina positioner. Att bekämpa varje tendens till byråkratisering är en uppgift som aldrig får underkattas. Förutom demokratin, som är det viktigaste skyddet mot byråkratisering, behöver organisationerna slå vakt om principer om att inga förtroendevalda ska ha några privilegier,

Del 2 Fackföreningarna

9. Facket - Den största rörelsen

I Sverige tillhör drygt 70% en fackförening, till överväldigande delen lönearbetare i underordnad ställning med i stort gemensamma intressen och runt 90% har löner och anställningsvillkor reglerade i kollektivavtal. Med sitt nätverk som omfattar 10 000-tals arbetsplatser utgör facken därmed den överlägset största organiseringen av arbetare och den främsta sociala rörelsen i landet. Ändå är det en slumrande kraft som, med få undantag, avstått från att ta strid mot företagens offensiv.

10. Att bygga kollektiv

På arbetsplatserna finns bokstavligen talat varje dag konflikten mellan de arbetande och överheten. På de allra flesta arbetsplatser finns ett kollektiv som kan eller skulle kunna ena sig för sina intressen mot arbetsgivaren. Det kan gälla klassiska lönefrågor, idag ofta arbetsbörda, arbetstider och övertid, arbetsmiljöfrågor som är nära knutna till den växande utmattning som finns inte minst i kvinnodominerade välfärdsyrken där det är människor som är arbetsinnehållet. På en arbetsplats står mer på spel än i många andra rörelser och för att ett kollektiv på arbetsplatsen ska kunna stå emot företaget är enighet ännu viktigare. De principer för folkrörelsearbete vi skissat ovan är då ännu viktigare.

11. Fackföreningens svaghet

Solidaritet är det kollektiva egenintresse som är arbetarrörelsens grundsten: det som skadar dig också skadar mig. Liksom på så många andra områden glömmer många fackliga ledare alldeles för ofta bort denna sanning och sluter upp i företagets strävan efter ”konkurrenskraft”, företag mot företag, nation mot nation och arbetare mot arbetare. Raka motsatsen till den sammanhållning mot kapitalägarna som är fackföreningens grundidé. Varje gång vi backar vrider vi konkurrensspiralen ytterligare ett varv i kapplöpningen mot botten. Om vi istället vägrar att konkurrera med arbetare i andra länder eller företag och håller samman över gränserna skapar vi utrymme för alla att förbättra sina villkor.

En viktig orsak till fackens problem finns i de fackliga organisationerna själva, deras ovilja att utnyttja den kraft som finns bland medlemmarna, industrifackens uppslutningen bakom företagets konkurrenskraft och framför allt toppstyrning och byråkrati. En rörelse som toppstyrs av ledare som ”vet bättre” kommer snart att mista sin kraft. När ledningen går med på försämringar utan att fråga medlemmarna vad de tycker, skadar det vårt gemensamma självförtroende. Samma sak när de uppifrån argumenterar för att gå med på ”det mindre onda” utan att ens försöka organisera motstånd. Det startar en ond cirkel av passivitet och byråkratisering. Detta toppstyre försvagar fackföreningarna, dels genom att ledningarna inte utnyttjar den styrka som finns bland medlemmarna och dels genom att medlemmarna blir mindre engagerade. Erfarenheten av detta blir att ombudsmän och förtroendevalda får sköta ”det fackliga” och att det inte är någon idé att försöka

påverka facket eller, i värsta fall, ens vara medlem.

Problemen på arbetsplatserna har inte lett till några stora omprövningar, för det mesta håller ledningarna fast vid den byråkratiska ordningen och samarbetet med kapitalägare vilka blir allt mindre intresserade av samarbete.

Stora delar av de centrala ledningarna har i hög utsträckning vuxit samman med det bestående och anammat motpartens värderingar. Lika viktigt som att se facken som sociala rörelser är det därför att skilja fackföreningarna med sina miljoner medlemmar och tusentals aktiva från det byråkratiska skikt som styr de flesta förbund.

12. Folkrörelse i facket

Fackföreningen är och måste vara en folkrörelse och samma principer gäller som för alla andra folkliga rörelser, det är enhet kring konkreta krav och intressen som är grunden, inte ideologiska principer.

Det viktigaste i allt fackligt arbete är därför att det genomsyras av medvetenhet om detta och att de metoder som används stärker folkrörelsen. Det är bland medlemmarna, i vardagen på arbetsplatsen som det huvudsakliga fackliga arbetet sker. Om den fackliga verksamheten bedrivs underifrån, som en folkrörelse med alla medlemmar direkt inblandade, blir resultatet ett helt annat. Då får vi erfarenhet av vår gemensamma styrka, det kollektiva självförtroendet växer, litar på varandra och inser att det beror på oss tillsammans om resultatet ska bli bra. Då kan även ett resultat som ligger långt från det man önskar vara en framgång, om bedömningar om fortsatt strid eller kompromiss gjorts demokratiskt och med bibehållen sammanhållning. Ett sådant sätt att jobba fackligt är möjligt på alla nivåer och i alla frågor, från hela förbund och centrala avtalsförhandlingar, ner till den enklaste vardagsfråga i det minsta arbetslag på en arbetsplats som inte ens är formellt fackligt organiserad. Om arbetskamraterna pratar ihop sig om krav och fackliga metoder som enar hela kollektivet, inte bara de argaste eller mest talföra, är det en erfarenhet som är mer värd än alla förhandlarkurser i världen. Då lär vi oss i praktisk handling att styrkan finns i det enade kollektivet, inte i aldrig så slipade förhandlare eller de mest radikala parollerna.

13. Bygg underifrån

Den onda cirkeln där avsaknad av erfarenhet försvagar oss och gör det svårare att få nya erfarenheter kan ändå brytas, och bryts varje dag någonstans. Det kan vara små lokala strider kring arbetsmiljö, tempo, löner och arbetsvillkor som ibland inte ens uppfattas som facklig kamp men ändå är det i högsta grad. Att organisera sådana strider och sprida erfarenheter av dem, är därför en av de viktigaste uppgifterna idag.

14. Demokratisera organisationerna

Ett program för att sätta fart på facket behöver även ge svar på hur medlemmarna ska föra tillbaka makten över organisationerna till sig själva genom förändringar av arbetssätt, organisation och ideologi. De fackliga organisationerna behöver ändras i grunden, åter bli stridbara organisationer, styrda av medlemmarna i praktiken och inte bara på pappret, utan toppstyrt och byråkratiskt som idag försvagar dem.

Att återerövra rätten att rösta om avtalen är centralt. Överskådliga stegvisa val kan ersättas av direkta val till kongresser och andra viktiga sammanhang.

Privilegierna för de fackliga funktionärerna måste avskaffas, allt ifrån att högre funktionärer ska ha samma lön som de företrädare till att lokala representanter regelbundet skall jobba kvar i sina vanliga jobb.

15. Fackliga utmaningar

På arbetsplatserna möter vi idag en rad utmaningar som behöver besvaras:

- Under lång tid har de osäkra jobben brett ut sig något sm drabbar alla, oavsett anställningsform. Bemanningföretag och tillfälliga anställningar av olika slag har holkat ur anställningsskyddet och företagen har tydliga mål att gå vidare i samma riktning. Osäkerhet
- Inom välfärdssektorn har nedskärningar och privatiseringar försämrat anställningsförhållanden och skapat ytterligare osäkerhet.
- Genom att flytta jobb till låglöneländer och försöka använda sig av lågavlönad arbetskraft i Sverige försöker företagen dumpa löner och spela ut arbetare mot varandra.
- Och självklart, genom en medveten politik för permanent arbetslöshet har styrkeförhållandena förändrats kraftigt till arbetsgivarnas fördel, inte minst på grund av att arbetarrörelsens ledning har slutit upp bakom den.
- I kölvattnet på detta och mycket annat har rasismen brett ut sig även i de grupper som har mest att förlora på att splittras Att bekämpa rasismen, på och utanför arbetsplatserna, är en överlevnadsfråga för fackföreningarna som idag är obehagligt aktuell.

16. Facket som samhällsrörelse

Fackföreningsmedlemmarnas liv slutar inte med arbetsdagen, oavsett var (eller om) vi arbetar är vi beroende av hur samhället i stort ser ut. LO-facken har lång tradition av att driva samhällsfrågor, en tradition som idag är viktigare än på länge. Men det har för det mesta skett genom ”facklig-politisk samverkan” dvs stöd till socialdemokraterna. Och med ett socialdemokratiskt parti som länge har sett som sin uppgift att administrera det kapitalistiska samhället – också när nyliberalismen blivit förhärskande – har denna uppknytning blivit en börda. Istället för dagens oftast okritiska uppslutning kring SAP kan facken självständigt driva politiska frågor tillsammans med andra, en folkrörelsesamverkan som internationellt brukar kallas Social Movement Unionism.

Ett aktuellt sådant område är den gemensamma välfärden. Motstånd mot privatisering och vinststyrning är viktiga frågor som inte kommer att lösas av sig själva, oavsett regering. Istället är vägen framåt att fack, lokalt och centralt, deltar i försvar och utveckling av den gemensamma välfärden tillsammans med andra folkliga rörelser. Särskilt viktig roll har de som arbetar i välfärdssektorerna och som tvingats tampas med avregleringar, nedskärningar och marknadsanpassningar, inte minst genom så kallad New Public Management.

Klimatet är en ödesfråga där de flesta fack i Sverige hållit en mycket låg profil trots utfästelser om aktivitet. Klimatfrågan hör hemma på arbetsplatserna och i facken. Både för att det gäller mänsklighetens överlevnad och för att krav på skapande av klimatjobb genom samhällsatsningar och omställning kan knyta samman fackliga vardagskrav med den annars hopplöst stora klimatfrågan. Det skulle vara en viktig del i att skapa en motmakt mot de kapitalintressen som idag driver mänskligheten mot avgrunden.